

ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Γράφει ο Δρ Βασίλης Αδραχτάς → Τηλ: 0431262823 → mousaiostheotrelos@yahoo.com.au

Το φά(ντα)σμα της παράδοσης σε Ελλάδα και Αυστραλία [Μέρος Γ]

Εξετάζοντας τις αντιλήψεις περί ελληνικής εθνικής παράδοσης ως δεδομένα, διαπιστώνουμε τα εξής. Στην περίπτωση του νεοελληνικού Διαφωτισμού το δεδομένο της παράδοσης αποτελεί ουσιαστικά μία αναβίωση, ένα είδος νεκρανάστασης. Διαγράφεται μία ολόκληρη ιστορία που ονομάζεται Βυζαντινή, σε μία συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, τουτέστιν, στα τέλη του 18ου με αρχές του 19ου αιώνα, και υποστηρίζεται ότι χάριν αυτής της διαγραφής και μέσω αυτής της διαγραφής όλος ο αρχαίος κόσμος –κυρίως ο κλασικός, αλλά γενικότερα κι ο κόσμος της Ύστερης Αρχαιότητας– ανασταίνεται και έρχεται πάλι στο παρόν! Με τη σειρά της, η ρομαντική/ιστορικιστική αντίληψη είναι κλασικά διατυπωμένη στο έργο του Κωνσταντίνου Παπαρρηγόπουλου. Πρόκειται για μία άποψη περί στιβαρής ιστορικής συνέχειας από την αρχαιότητα μέσω του Βυζαντίου μέχρι σήμερα, η οποία συνεπάγεται ότι ποτέ δεν υπήρξε καμία διακοπή. Είναι ενδεικτικό και πρέπει να τονιστεί ότι αυτές οι δύο αντιλήψεις περί παράδοσης ουσιαστικά πυροδοτούνται και ενισχύονται από έναν εθνικιστικό λόγο. Υπ’ αυτήν την έννοια, δηλαδή, γίνεται κατανοητό ότι είναι απαραίτητες και αναγκαίες για τη συγκρότηση μιας εθνικής (national) ταυτότητας.

Ας προχωρήσουμε όμως και στο τρίπτυχο ελληνοχριστιανισμός, νεο-ορθοδοξία και ελληνορθοδοξία. Εδώ τα πράγματα περιπλέκονται, διότι η μία παράδοση που υποτίθεται ότι εξετάζουμε εν προκειμένω μοιάζει να ερωτοτροπεί με την άλλη, τη θρησκευτική, τη χριστιανική, την Ορθόδοξη· ωσάν, δηλαδή, να μην μπορεί να υπάρξει χωρίς αυτήν. Δεν θα ασχοληθώ ιδιαίτερα με τον ελληνοχριστιανισμό, διότι κι αυτός είναι ένα μόρφωμα εθνικιστικού λόγου, βασικά ένα προϊόν του Μεταξικού καθεστώτος που κατάφερε να επιβιώσει μέχρι τη δεκαετία του 1960 –έτσι σαν απονέρι– και πέρα από το γεγο-

νός ότι συνιστά μία εθνικιστική ρητορική δεν παρουσιάζει κάποιο πρόσθετο θεωρητικό ενδιαφέρον. Όσον αφορά τη νεο-ορθοδοξία θα πρέπει να έχουμε κατά νου ότι δεν μιλάμε για κάτι που βρίσκεται στο επίπεδο του αφηρημένου, αλλά για πολύ συγκεκριμένα πρόσωπα και κείμενα παρέμβασης μιλάμε για Χρήστο Γιανναρά, για Κώστα Ζουράρι, για Στέλιο Ράμφο, για Θεόδωρο Ζιάκα, για να μην αναφερθώ σε άλλους. Αυτό, λοιπόν, το μόρφωμα περί παράδοσης είναι μετα-νεοτερικό· είναι από τα γεννοφάσκια του, τρόπον τινά, ανατρεπτικό ή τουλάχιστον γεννιέται με ανατρεπτική προδιάθεση. Όντας μετα-νεοτερικό αποτελεί ένα είδος επαρχιωτισμού· είναι ένας μετα-νεοτερικός επαρχιωτισμός. Η ελληνορθοδοξία με τη σειρά της –κι εδώ επίσης έχουμε κατά νου πολύ συγκεκριμένα πρόσωπα, όπως για παράδειγμα στο επίπεδο το κοινωνικοπολιτικό τον Αρχιεπίσκοπο Χριστόδουλο, ο οποίος απήχούσε συγκεκριμένους στοχαστές όπως ο π. Ιωάννης Ρωμανίδης, ο π. Γεώργιος Μεταλληνός, κ.ά– η ελληνορθοδοξία, λοιπόν, είναι κι αυτή μία αντίληψη περί εθνικής συνέχειας που δεν μπορεί παρά να προσδιοριστεί ως μετα-νεοτερική. Στην περίπτωσή της, όμως, δεν έχουμε να κάνουμε με κάτι το ανατρεπτικό (*subversive*), αλλά με κάτι το αντιδραστικό (*reactionary*) με την έννοια του φονταμενταλισμού. Πρόκειται, δηλαδή, για ένα μετα-νεοτερικό φονταμενταλισμό. Άλλωστε, μη γελιόμαστε, όλοι οι φονταμενταλισμοί είναι μετα-νεοτερικοί! Όλες οι εννοιολογήσεις αυτές περί εθνικής παράδοσης ως δεδομένα έχουν αμφισβητηθεί κυρίως από τους κύκλους τους επιστημονικούς –όχι από τους κύκλους του θεσμούς, τουτέστιν, τους κύκλους της πολιτικής ή της καθημερινής κοινωνικής ζωής. Στην προοπτική, λοιπόν, της επιστημονικής κριτικής έχουν χαρακτηριστεί ως φαντασιακές κατασκευές και ως επιλεκτική πρό-

σληψη, που σημαίνει ότι διέπονται από μία δόση και τάση επιλογών. Η κατασκευή τους προέκυψε από επιλογή κάποιων στοιχείων, απόρριψης άλλων, αποκλεισμού, κοκ.

Όσον αφορά την πρώτη όψη αυτής της κριτικής, τα περί φαντασιακού, οι αντιλήψεις που μόλις είδαμε θεωρούνται σχήματα που κάποιος τα έχει φανταστεί και κατ’ επέκταση έχει ταυτιστεί μαζί τους. Αυτού του είδους η κριτική είναι ασφαλώς καλή, αλλά δεν μας λέει –για να πούμε και του στραβού το δίκιο– κάτι το ουσιώδες, μιας και θα μπορούσε κανείς πολύ εύκολα να ρωτήσει: τι στη ζωή μας δεν είναι φαντασιακό και τι στη ζωή μας δεν είναι επιλεκτικό; Είναι η ίδια η ανθρώπινη ζωή που φαντασιώνται και η ίδια η ανθρώπινη ζωή που επιλέγει! Επομένως, θα λέγαμε ότι η εθνική παράδοση ως η ελληνική ιστορική συνέχεια τελεί υπό το κράτος του αδιαμφισβήτητου. Ενώ η θρησκευτική παράδοση έχει υποστεί και υφίσταται κριτική, κατά την άποψή μου η ελληνική εθνική παράδοση δεν έχει υποστεί και δεν υφίσταται ριζική και ουσιαστική κριτική. Βέβαια όλα αυτά τα περί θρησκευτικής ή ελληνικής εθνικής παράδοσης θέτουν ένα μεγάλο ζήτημα: είτε τα δει κανείς ως παράδοση-δεδομένο είτε τα δει ως παράδοση-υπό-αμφισβήτηση (π.χ. από την πλευρά της επιστήμης), κατ’ ανάγκη θα τα εντάξει στο πλαίσιο της μετα-νεοτερικότητας για ένα και μοναδικό λόγο. Όπως ήδη υποστήριξα, τα δύο τους φαίνονται σαν να έχουν ανάγκη το ένα το άλλο, δηλαδή τα δύο τους δεν μπορούν να υπάρξουν παρά μόνο στον βαθμό που δημιουργούν συγκράσεις, υβρίδια, μείζεις. Κι αυτού του είδους οι συγκράσεις, οι μείζεις και τα υβρίδια συγκαταλέγονται ανάμεσα στα κατ’ εξοχήν χαρακτηριστικά της μετα-νεοτερικότητας. Κλείνοντας αυτό το κομμάτι σχετικά με τα περί ελληνικής παράδοσης, θα έλεγα ότι, εάν κανείς επρόκειτο να την αντιμετωπίσει μέσα από το πρί-

σμα μιας ριζικής αμφισβήτησης, δεν θα ήταν αρκετό να πει ότι είναι φαντασιακή και επιλεκτική κατασκευή, αλλά θα έπρεπε να στοιχειοθετήσει την κριτική του στη βάση των κάτωθι παραμέτρων.

Πρώτη θα πρέπει να μνημονεύσουμε την παράμετρο της πολλαπλότητας: υπάρχουν πολλές ελληνικές παράδοσεις, πολλές παραδόσεις περί ελληνικότητας, τόσες πολλές που θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι υπάρχει πρόβλημα στον βαθμό που η πολλαπλότητα οδηγεί στον κατακερματισμό. Μία δεύτερη παράμετρος είναι η συμβολική ένταξη: ο καθένας από εμάς με τον ένα ή τον άλλο τρόπο εντάσσεται σ’ ένα συμβολικό σύμπαν. Για να γίνω πιο σαφής, θα σας αναφέρω κάτι από μία συζήτηση που είχα με ορισμένους φοιτητές μου. Τους ρώτησα εάν μπορεί κάποιος που δεν μιλάει Ελληνικά να είναι Έλληνας. Προφανώς! Το ίδιο και κάποιος που μιλάει Ελληνικά, δεν σημαίνει ότι είναι Έλληνας. Κάποιος μπορεί να μιλάει πέντε γλώσσες, φερ’ ειπείν, μεταξύ των οποίων και Ελληνικά. Αυτό δεν τον κάνει αυτονόητα και Έλληνα, γιατί μπορεί πολύ απλά να είναι ο Βιετναμέζος γείτονάς μου. Βέβαια, κι αυτός που μιλάει μόνο Ελληνικά δεν σημαίνει ότι είναι Έλληνας. Αυτό που θέλω να πω –αχ, ρε Βίτγκενσταϊν με «τα όρια της γλώσσας μου είναι τα όρια του κόσμου μου»– αυτό που θέλω να σκεφτούμε είναι το εξής: άραγε τα πάντα ανήκουν στην οριακότητα της γλώσσας; Απαντώ ως εξής: κάποιος φαντασιώνεται ότι είναι ο Μεγαλέξανδρος και δεν ξέρει γρί Ελληνικά, γιατί πολύ απλά είναι τέταρτη γενιά Αμερικανάκι, αλλά να σου και νιώθει μέσα στο Νιού Γιορκ Μέγας Αλέξανδρος. Με άλλα λόγια, ο Μέγας Αλέξανδρος γίνεται μια μαύρη τρύπα που έχει καταπιεί ολόκληρη την ελληνική ιστορία!

Προσοχή: «Το Ζητούμενο» δεν ενδείκνυται για όλους!

Αν πιστεύετε και νομίζετε ότι έτσι έχετε λύσει το προσωπικό σας πρόβλημα, καθώς και το πρόβλημα της ιστορίας· αν, δηλαδή, έχετε κατεβάσει –που λέμε σε καλά Ελληνικά– τα ρολά της λογικής σας ή αν έχετε, για να το πω αλλιώς, λοβιστούμε στη σκέψη σας, τότε στα σίγουρα «Το Ζητούμενο» δεν είναι για εσάς, δεν το έχετε ανάγκη... Αν, από την άλλη, είτε πιστεύετε είτε όχι, σας πονάει ο πόνος, το παράλογο και ο πανικός της ιστορίας και της καθημερινότητας· αν, δηλαδή, για να το πω απερίφραστα, σκέφτεστε μαζί και πέρα από την πίστη σας κι αν η λογική σας λειτουργεί ως πρόκληση για την πίστη ή την απιστία σας, ε τότε πραγματικά «Το Ζητούμενο» σας ενδιαφέρει και αξίζει να το διαβάσετε... Το λοιπόν, μόνο εάν ανήκετε στη δεύτερη κατηγορία, επικοινωνήστε μαζί μου στα 02-91508562 και 0431262823 για να συζητήσουμε και να το προμηθευτείτε.

